

Роберт Шиндел

Ледени

Превео с немачког
Реља Дражић

Каткад опазим тишину
која ме окружује.
Као животиња
која ноћу изненада ослушне,
без неке непосредне опасности,
уплашена само сопственим опрезом,
не би ли такорећи себе убедила
да може наставити да спава.
Ипак тај спокој личи на одлагање какве пресуде
коју је већ неко негде нада мном изрекао
а која рецимо гласи:
„Зашто га убити?
Тај је већ једном ногом
у гробу.“

Имре Кертес: Дневник галиота

ΠΡΒΟ ΠΟΓΛΑΒΛΕ
(Καο δα)

1.

Олуја се ражестила. Лишће се рашуштало и растреперило, облаци су се журно ваљали ка западу, ту и тамо падаху црепови по тротоарима. Просјак на углу Кертнерштра-се и Химелпфортгасе, који је као богаљ седео са шеширом испред себе, ћипио је и потрчао за њиме кад му га је олуја хитнула ка Шток-им-Ајзен-Плацу. Шешир је с главе стргла и Едмунду Фраулу који је управо прелазио преко Салцторског моста. Већ је и отпливао Дунавским каналом и нестао испод моста. Фраул продужи даље, погнут, као снег беле, бујне косе, развијорене у свим правцима.

Пресече кеј. Зеленобрада Рупрехтова црква изгледала је старија него што јесте, погружено се повиновала и овој непогоди, песак са суседног градилишта ковитлао се око ње, Фраул сави у Ротентурмштрасе. На Штефансплацу, и иначе најветровитијем тргу у граду, олуја постаде управо неподношљива. Десно у Брандштете притисак је нешто попустио. Фраул је брзо ходао и наједном схватио да му из кућа, дуж којих је хитао, прети несрећа. Могло ли је бити да су иза прозора вребали људи који су му четрдесет година касније још радили о глави? Брзо погледа десно и лево наврше ка прозорима. Кад се нашао на Тухлаубену, олуја изненада расцепи облаке изнад њега тако да новембарско сунце напрасно осветли правац кућа; на тренутак олуја сасвим попусти, а онда потеря Едмунда Фраула у кафе Korb.

Тада подигох поглед, одложих новине, устадох да поздравим Фраула. Он ми пружи руку; ниподаштавајући осмех који сам протумачио као љубазан и већ је отишао да скине капут и да га окачи о чивилук. Пошто је поручио меланж^{*1}, почели смо да разговарамо. После два сата смо

¹ Звездицом су обележене речи чија се објашњења налазе у ГЛОСА-РУ који је аутор додао у изворнику, делом зато што ни немачки (не-аустријски) читалац не разуме све аустрицизме, делом због потребе да се поближе одреде бечки топоними, историјске личности и друге нејасноће. Преводаца је био принуђен да тај глосар понешто и прошири а ти додаци су у Глосару обележени са (П).

се опростили, ја сам слагао своје белешке, он ми је још једном домахнуо. Једва да се нашао с оне стране врата, похитао сам за њим јер сам хтео још да га погледам с леђа, да му осмотрим ход. Међутим испред мене се већ нашао обер, платио сам и затражио рачун.

На путу ка следећем интервјуу још једном сам угледао старога. Изашао је из шеширцијске радње и долазио ми усусрет. Пре него што би ме могао приметити, застао је испред једног огледалног излога и посматрао шешир на својој глави. Прошао сам крај његових леђа, па се удаљисмо један од другога. Снага олује се по свој прилици истрошила, дан је још постао сунчан и благ.

Фраул је убрзао кући. У међувремену би три сата. Повремено је застајао пред изложима. Мирно је дисао.

Учтив младић, тај Аполонер, помислио је. Љубазан. Информисао се, у сваком случају, прочитао моју књигу о Аушвицу. Колико ли ће му бити? Тридесет? Шта му је био отац? Хитлеров омладинац или већ SA*?

Просјак на углу Ротертурмштрасе и Флајшмаркта гледао је тупо преда се, док је Фраул пролазио. Шта је то с клошарем, па њему не иде лоше. Прекинуо је ту мисао, осврнуо се преко рамена ка просјаку. Хрпа одеће на земљи из које је била израсла рашчупана глава. Фраул застаде. У окрету, испод капута, из задњег џепа панталона извади новчаник и из њега новчаницу од двадесет шилинга, врати се, саже се и положи је просјаку у шешир.

„Donge“* прошапта овај, не мењајући држање главе. Едмунд Фраул продужи пут. Стигавши кући, седе за кухињски сто.

„Кафа?“, упита га супруга.

„Не још, хвала“. Погледа кроз прозор напоље и на небо без облака.

„Какав је био интервју?“, упита Роза и даде се на припрему своје кафе.

„Као увек“.

„Кад излази?“

„Изаћи ће већ.“

Ћутали су. Роза је пила кафу. Најзад Фраул устаде, оде у спаваћу собу и испружи се на кревет. Она остаде да седи у кухињи. Смркавало се, она упали светло. Многе су јој мисли пролазиле кроз главу. Као и већином није их задржавала. Кад је зачула његове крике, брзо је отишла у спаваћу собу и разбудила га. Тихо се насмејао, отишао у купатило и умио се.

„Не заборави, данас ће доћи Карел“, изговорила је у купатило.

„Хм.“

Едмунд данас остаде код куће. Доћи ће му син, како је чуо. Морао је да постане глумац. Зарађује новац тако што изиграва.

„Ко ти је поклонио шешир, Едмунде?“

„Нико.“

Данас, четвртог новембра осамдесет пете, Фраулу је био шездесет шести рођендан. Седео је у дневној соби, његова жена је кувала. Док је чекао сина, читао је *Mahnruf*, лист Савеза логораша. Проучавајући смртвонике, извикивао је имена према кухињи.

Када би упркос кухињској буци разумела неко име, одвикнула би му: „знам“.

2.

Карл се појавио у седам. Уручио је оцу поклон, сео за сто и посматрао Фраулово лице док је овај уклањао омот. Едмунд је погледао свезак, некакав драмски водич, сину упутио блед смех и положио га на телевизор. Роза је унела тафелшпиц*. Тако је то троје седело заједно. После јела су пили коњак, па се син опростио.

Од те сезоне Карл Фраул је био излазећа млада звезда Бургтеатра. Претходно је био апсолвирао Рајнхартов семинар, потом га је директор Шён довео у кућу. Тамо се повремено врзмао у позадини позорнице, док су се неколико метара испред њега одигравале велике сцене.

Излуђивало га је да вечито гледа само задњицу Астрид фон Гелен и црвенкасту ћелу старог Бонкера, те глумачке легенде. Почео је одговарајуће да се „понаша“ у кантини, крочио би рецимо у њу с реченицом: „Господин фон Поза, можда и фелдкурат^{*}, следе за мнош“, опраштао се с „коњи су оседлани“. Пијући своје шприцере, држао је панегирике тајном, али моћном синдикату статиста који му је био изборио тако високе гаже за „замајавање“, стално је цитирао у Бечу ионако познат Квалтингеров^{*} скеч о четвртном и седмом патуљку и осталим глуматалима ишао на живце.

„Чујте Ви Фрауле“, у некој прилици му је закркљао Карл-Хајнц Бонкер, „амбиција је сасвим у реду, али морате ли њоме баш тако непоколебљиво дувати у трубу, па је још толико припушити уз моје уши?“

„Лако је смрдети пуних гаћа“, безбрижно му је одговорио Карл, а у кантини су овде и онде узели да се смеју.

„Та хајд’те“, забрундао је Бонкер у смех, „и ја сам почео да глуматам на малим позорљима.“

„Фали ми, значи, провинција?“

„Ви то кажете.“ Карл Фраул је устао.

„Фраул је отпутовао. Возом у Грац.“ Платио је, отишао, и, као да то није била шала, прихватио ангажман у Грацу. Добијао је велике улоге и имао успеха. Сходно томе, Шён га је две године касније поново вратио кући.

Сад је пробао Малкома у режији самог Дитгера Шёна. Сад је могао да гледа у лице Астрид фон Гелен, она је играла леди Макбет. Макбета је давао Феликс Дауендин, велика звезда, коју је Шён, исто као Бонкера и Гелену и још неке друге, био повукао са собом из Немачке.

Пошто је претурио преко главе рођенданску посету, олакшан што је опет ван куће, отишао је у Pick Up и сместио се за предњи шанк.

Посматрала сам га како цевчи вотке. Притом сам остала као слушатељка у сенци лиричара Паула Хиршфелда који ми је, сав размахан и алкохолем изгребаним гласом, по трећи пут причао како је са својим песмама стигао у Хамбург, код издавача. Могу у томе да саосећам с тим нервозним четрдесетпетогодишњаком, у објављивање чије књиге више нико у Бечу није веровао ко то сам не

може да замисли. Опет и опет, као да је он једини преживели из неког боја, оживљавао је себи и свима нама то одупирање.

„О-ду-пи-ра-ње, Јудит“, рече, као да се одупирао деценијама. Све послове је радио само успут, студирао успут, ничему, ни новинарству није допустио да га асимилује. Стварао је поезију, каже, живео ју је, она је оно најважније, важнија од љубави, новца, моћи, „и шта, одупро сам се и ево ме овде.“ Љубазно сам му климнула главом, рекла сам му да желим да начиним његов портрет, прва пре свих, непосредно пред објављивање његове књиге. Обећао ми је то.

Унутра је ушао Роман Аполонер, Хиршфелд се повукао корак уназад, и Карл Фраул је могао да ме види. Одвојио се од бара и кренуо према мени.

„Знаш ли ти Цишка шта си ти“, викао је, „ти си једна прдара!“

„Заиста? То ли сам?“ Заправо сам хтела да се изгубим одатле, сместа, јер су се изненада десетине мушких очију управиле на мене. Ухватила сам се, јер је још била у ваздуху, за реч „одупрети се“ која ме је као какав живи песак обузела за утонуле чланке, док ми је у лице навалио запах вотке.

„Та запишана шишкопичка“, урлао је Фраул и окренуо се Аполонеру, Хиршфелду и остатку света, „исрала се по мени...“

„Фрауле“, прекину га Аполонер, ухвати га за раме и потапша га.

„Таман да је истина. Та не треба ни да ми присмрди овде. Да ниси жена, сад би добила пар шутугуза, па да...“

„Мир, Карел“, рече Хиршфелд, узео га за друго раме, па га обојица вратише његовој вотки. Направила сам гримасу надајући се да ће то код публике проћи као осмех, пресекала просторију и села за свој сто у сепареу. Да је Лехнер био написао рецензију, помислила сам, ђубре би сад било мање од макова зрна. За суседним столом је седео Емануел Кац и ћаскао с једном Аполонеровом пријатељицом, из Тирола, као и Роман који је одмах пошао мојим стопама и сео за суседни сто. Мигнуо ми је и Кац је узео да ми маше да се примакнем. Нисам желела да им се придружим за

столом, ништа нисам желела колико да одем, али сад сам ипак морала још неко време да висим овде, па седох наспрам њих.

„Отац му је другачији“, рече Аполонер.

„То верујем“, рече Кац. „Његова књига о Аушвицу је нешто најбоље што постоји, а ја их знам тушта и тма.

„Баш данас сам га интервјуисао.“ Док је говорио, Аполонер се обазирао за којим келнером. „Ненаметљив, стари господин. Спокојно и тотално cool прича о најјезивијим стварима. Као да је то, не знам ни сам, као да је то нешто обично или нешто слично.“

„Та Цишка“, чули смо Фраула како урла, јер урлао је крај Хиршфелдових ушију преко ка нама, „благе везе нема, сем везе са шефом.“

Али урлање је постепено покрио умирујући жагор, па се и окончало, јер су му се обраћали Хиршфелд, момак иза шанка и још неколицина који су их окруживали.

„Донеси ми фртаљ белог, повикао је Аполонер за келнером у пролазу. Овај је застао, па сам и ја наручила ахтел* црвеног и почела да причам с Кацом. Емануел је годинама покушавао да напише књигу, радио је у банци, а у слободно време трчао за сукњама.

„Како роман?“

„Данас“, одговорио је и подигао чашу“, сам га коначно предао.“ Испии је своје вино, запалио цигарету и загледао ми се у лице. „Предао сам га ватри, Јудит“, шаптао је. „Спалио сам га.“

„Штета.“

„Није штета. Изврсно је. Сад морам да се посветим самом себи. Као младо сироче сад морам брзо да одрастем“, смејао се. На то не рекох ништа, гледала сам преко ка Аполонери и пријатељици који су разговарали својим тврдогрлим дијалектом. Испивши свој ахтел, хтедох да платим.

„То ћу ја“, рече Кац и с осмехом ме погледа у очи. Осетила сам слабост у стомаку, морала сам опет проћи поред тог Фраула.

„Сад морам проћи поред Карла“, рекох Кацу. Он климну главом.

„Откад је у Бургу, стално диже реп. Али проћи ће га већ. Окани га се. Ајмо.

„Мислиш?“ Пошто сам неодлучно устала, огрнуо ми је капут, погурао ме.

Оканићу га се јашта, одговорила сам у излажењу, ук-рућена пролазећи крај Карла Фраула, а он ме није приметио. На улици сам морала да ударим у ридање. Кац је добродушно дигао поглед ка мени, узео ме под руку и одвукао ме од Pick Up-а.

Стигавши код њега, нисам имала ништа против, али ипак бих увек изнова заплакала и плакала сам и већ због сталног морања да плачем тако да ме је Емануел узео у загрљај и миловао ме по коси и леђима. Најзад сам тако и заспала.

3.

Три дана после свог рођендана Едмунд Фраул је морао опет на погреб. Стари пријатељ Боби Хелер био је коначно умро од свог рака плућа. Последњих недеља Фраул је више пута био у Рудолфшпиталу* и гледао унутрашње растакање четири године старијег. Који пут је с њим ишла и Роза, стојали су заједно с Бобијевом женом око кревета и гледали у болесника.

Боби је био храбар момак. Није био неустрашив само на Ебру, у митраљеској чети Једанаесте интернационалне бригаде Шпаније, смело и са, за њега карактеристичном, цандрљивошћу пролазио је и свој дуги пут кроз француски прогнанички логор ка Дахау, Аушвицу и Флосенбургу. Али ове се болести гадио. Морао је да носи пелене, мршао је, а није га пуштало да умре.

„Шизим, Едмунде. Где ли се задржала квикви*“

„Већ је на вратима, Боби.“

„Надати се. Оно што није успело Хесу, направила је ова живуља у мени. Још ћу постати муселман*.“

„Никада, Боби“, одговори Фраул бодро. „До краја нећеш. Ти нећеш.“

„Me sago en Dios*, дечко.“

Едмунд му стисну руку, јер одмах после псовке Хелер је био склизнуо у један од оних пролазних дремежа на којима се не види куда ће одвести човека.

Едмунд је отишао до ормана, извадио своје погребно одело и одвезао се са женом до крематоријума. Тамо се била постројила преживела стара гарда: Шпанци, Општи савез логораша, Друштво логораша Аушвица, остаци Комунистичке партије с њеним некрологичарем, јер за разлику од Фраула, Хелер никад није био иступио из КПА. Људи су се узајамно поздрављали, климали главама лево и десно онима што су им десно и лево узвраћали климањем, и ћутали. Веома често су се овде сусретали. Најмање једном месечно један од њих би се опростио – у зимским месецима у један мах и по више њих, каткад и по два човека на дан.

Некрологичар Хајни Хохностерер, штркљаста седамдесетпетогодишњак, и сам Шпанац и логораш, чинило се да из одласка другова додатно извлачи животну снагу; од спаљивања до спаљивања он се подмлађивао, тајанствени тријумф преосталог надживљења испуњавао му је груди, и тако обогатена крв даривала му је наизглед мишићаву еластичност с којом је иступао пред стару гарду.

Едмунд и Роза седели су у средини редова клупа, јер иако су били блиско везани с Бобијем и његовом женом, церемонија је изискивала да је најближи пријатељ Партија. Њени функционери су фланкирали удовицу, водили су и управљали прве кораке спомена на Роберта Хелера. Док је Хохностерер говорио, Едмундове су мисли одлутале. Пробиле су се назад у Шушнигово време и одонуд у крематориј доносиле слике младог Бобија.

Да ја ништа не осећам. Како је он мени био важан. С њиме у Шпанију, ни осамнаест ми још није било. Као мој брат, мој друг, увек Боби. А сад просто оде, тамо напред на колицима. Шта то Хохностерер прича о Гвадалахари? У Гвадалахару смо стигли прекасно, ти балване. Тамо-вамо пред Теруелом. Дању у обручу, ноћу пробијање, увек изнова. А Браунајс Фердл између линија у снегу, дан и по нисмо успевали доћи до њега. Он је певао и певао и псовао, па и Интернационалу. „Дечко, шизнуо сам“, каже

Боби. „Неће фашисти, неће Квикви, ја ћу отићи по њега.“ Под тучом метака доноси га на кркаче. Фердлу су ноге плаве и изгубљене. Бициклиста, тркач, без ногу седи до данас у колицима, и чак ни Боби га није насмејао у његовом општинском стану. Кад бих с Бобијем долазио у Ројманхоф*, морали смо да лочемо с њиме, да гледамо слике из његове тркачке фазе. Откуд Браунајс, стално ми пада на памет Фердл, при чему се ипак опраштам од Бобија.

„Мислиш на Фердла“, прошапта Роза.

„Тако је.“

Устадоше и пођоше. Пред улазом је још остало људи у групама. Едмунд и Роза их заобиђоше, поздрављајући се, и одоше на седамдесетјединицу*.

„Карел није дошао“, промрмља Фраул, док су чекали трамвај.

„Па он никад не долази“, рече Роза. Фраул подиже рамена и пусти их да падну. Донедавно је за Фраула јуниора Боби Хелер био увек чика Боби.

„Чика Боби“, забректа Едмунд.

„Ах, пусти га“, рече она. Стиже трамвај.

4.

Некада све беше друкчије. Некад су шуме почињале да се крећу, чопори паса су чистили земљу од ратника у распадању. Патуљци су се крили иза испуста зидина тврђава, вилењаци и вештице, обасјани месечином купали су се у језерцу. Љубавни напици у сумрак, бодеж у ноћи. Једна амбициозна жена, некоћ, и њено дете прерушено као муж. Какво задовољство, оборити некога с ногу, свалити га на леђа, замотати га у мртвачки покров. Каква импортанца, од некога дочути вест. Усред шапата, под лепетом крила гаврана, под присмотром буљине, делија са крепком десницом, са скривеном левицом, брзим ногама, један гласоноша, један извршилац, један леш.

Карл Фраул се ваљао у својој баруштини од мисли. Опет су и опет низови речи, трепераве слике, долазиле из

дубина сна кроз који је струјало пијанство. Скочио би, да би се опет сручио на кревет, док се око њега ноћ примакла крају, први линијски аутобус је већ протутњао уз Маргаретенштрассе.

Када сам у подне стигла до Карла, он је седео на кревету, с лицем које се купало у зноју. Узела сам да отварам прозоре, да уклањам флаше, да празним пепељаре, да пустим воду у каду. Стан је заударао на крчму, најрадије бих узела да бришем и усисавам, али он онда постане срдит, а желела сам да се још с њиме прошетам, да нешто подоручкујемо и да иначе проведем неко време с њиме. Мада сам осећала како сам зловољна, отишла сам до њега, узела га за рамена и притисла на кревет, смејући се, скинула му фармерке у којима је спавао, уједно с њима и гаће, затим га трзајем усправила, шљепила га по дупету и гурнула у правцу каде. Док се онамо тетурало, преко главе је још свукао и поткушуљу, завитлао је у ћошак, одакле сам је покупила и стрпала у прљав веш.

„Превруће“, викао је из каде, „дођавола, опет, Маргит.“

„Баш како треба“, одговорила сам, развеселена. Сада сам отишла по усисивач и протрчала околостан. Кад сам на потиљку осетила Карлов дах, кад ме је ухватио отпозади, дан је могао да почне.

То је био његов последњи дан пре проба Макбета. Мојим хонда-цезом одосмо до капије зоолошког врта Лајнцер*. Ушли смо и продужили даље, ударајући крај Хермесове виле* да бисмо одшетали у правцу тршчаре. Прошли смо крај једне ливаде по чијем ободу су на наше запрепашћење још стајале сунчанице. Карл се понудио да тркне до капије Лајнцера, да тамо пронађе какав торбак – макар биле и пластичне кесе из радњи. Ја сам у међувремену села на једну од клупа у парку како бих неупадљиво надзирала печурке. Тако сам седела на сунцу, а слева и десна пролазили су шетачи. Већ после неколико минута сео је крај мене један мушкарац, равнодушно ме осмотрио са стране, и по звуку његовог дисања могла сам да чујем колико напрегнуто већ ради на гамбиту. Устала сам, отходала неколико корака, осећала сам његов поглед на мојој задњици, посматрала сам шарено лишће на дрвећу уз иви-

цу пута, окренула се и прошетала крај клупе. Човек је устао, кренуо према мени и отворио уста.

„Не обраћајте ми се.“

Стојао је непомично, отворених уста, и чекао док му реченица није замрла у ушима. Затим је стиснуо усне, наклонио се и отишао одатле. Села сам назад на клупу. Када се ка њој управио следећи мушкарац, већ се указао задихани Карл, мушкарац је погледао ка њему и прошао крај мене. Карл, са две пластичне кесе, сео је, ставио ми их је у крило па се занимао својим дахом. Пољубила сам га, сачекала док се није смирио, па смо отишли на ливаду, побрале колико смо могли понети, вратили се, изнели печурке из зоолошког врта и одвезли се у мој стан. Опрала сам их, испанирала и испржила, док је у дневној соби господин Фраул као Малком шеткао горе-доле.

5.

Као сваког четвртка Едмунд Фраул је посетио своју мајку у Кајзербергсдорфшком пензионерском дому. Касног попонева ступио је у мали собичак, сео крај деведесеттросгодишњакиње, узео њену спарушену руку и тако провео један сат који је с мајком споразумно прећутао. На почетку тог сата додуше још је пропитао Франциску: Храна. Догађаји. Здравље. Франциска је пружила обавештења. И овога пута те су се теме потрошиле после неколико минута. Док су осећања обоје имала у неку руку заједничку границу, реке мисли су се, како која, удаљене једна од друге, сливале у територију на дну долине. Од времена до времена Франциска би казала „Но добро“. Од времена до времена Едмунд би промрмљао „Иде некако, мама“. Пре него што би кренуо, упитао би изнова о храни, о преподневним збивањима, осећа ли се добро, а Франциска би одговарала. Подигао би се, рекао „Иде некако“, она би одговорила „Хвала, Едмунде, но добро“, и он би отишао.

Био се навикао да се вози до стадионског моста, да се ту искрца, да би онда одатле дуж Дунавског канала – једном ердбергерском, једном пратерском страном – пеша-

чио до куће. Шетњу би увек прекинуо у некој од гостионица, кад у овој кад у оној, нешто би прегризао и попио сеидл* пива.

Овога пута ушао је у Hörndl у Ердбергу и поручио ћуфте с пире кромпиром. Сео је ту, имао је на оку целу гостионицу, тако је то морало бити. За столовима су се дели уобичајене пивопије и винције, грађевински радници у својим плавим комбинезонима, за штамтишом* карташи, из радија рекламе и народна музика. Фраул је отишао по дневне новине, раширио их, положио их десно поред тањира и читао их уз јело. С времена на време би дигао поглед. Карташима су се придружила два кибицера, стојећи за леђима играча који су се шамарали за столом. Била су то иста двојица која су претходно позади за угаоним столом и за шаховском таблом играла клопе*. Фраул још виде како се један од карташа спрема да одгризе парче дебрецинске кобасице, тада му преко рамена кибицер који му је стојао иза леђа оте кобасицу из уста, с пожудним изразом лица крену њоме ка сопственој усној дупљи, али пре него што је могао да је загризе, насрну на њега други кибицер. Истовремено, карташ који је био остао без своје кобасице, најбржим крошеом зари ономе што му је стојао иза леђа песницу у стомак. Шесторица сад узеше један другом да отимају земичке из руку и зуба, шамари, крв, праменови косе, ломљава, тарлабука, газда се размахоу палицом по помахниталима који су се у међувремену ваљали по патосу, чупали се за косе између ногу столова и столица, пљували, рушили столице, још лежећи их користили као оружје. Са других столова поскакаше грађевински радници, обрушише се на гомилу. Гулашсафт прсну по патосу и један одваља другога из сафта и сам навали да га лиже, док трећи овога, коме је фалило косе, не подиже за уши да би га свом силом треснуо на под како би га одмакао и сам наставио да лиже. Псовке у крешенду, избациване прастарим гласовима; нагло се одјапеше улазна врата и мушкарци с пендрецима узеше да деветају уздуж и попречно. Газда доби шут у ону муку, испусти своју палицу и на месту се исповраћа. Фраул скрену поглед и продужи да чита новине. Најзад попи пиво, позва газду, плати и

оде. При изласку климну главом карташима. Један од кибичера га погледа, као да хтеде нешто да каже. При осврту Фраул умало не одложи излазак, нешто познато узе да му се враћа у свест, али онда га већ инерција започетог хода изведе из малопређашњег видног поља те он изађе кроз врата и оде из гостионице. Ердбершким крајем узводно, па пре вајстербершког краја на другу страну, каналском променадом, руку у џеповима капута, и полако се, у глави припремајући предавање за данашње вече, приближи своме стану.

6.

У горњем одељку књижаре Sillinger, позади у једном малом троуглом простору с мајушним прозором на светларник, окружена књигама које су стално претиле да се обруше из полица, Роза Фраул је седела за минијатурним писаћим столом, а мала зелена врата насупрот ње била су затворена. Кроз њих је могла доспети у гунгулу књижаре, крај ње су протицале реке купаца а кроз њих су хитали други запослени, вијугали и силазили степеницама у доњи одељак у који је читалачка публика улазила са Грабена*.

Када би Роза била окружена масама књига, кад би се бавила сређивањем поруџбина, и кад би их најпре писала, када би етикетирала робу или само прелиставала каталоге, када би зелена врата била затворена, у њеној би глави завладао мир. Само не контакт са купцима. Мало контакта са запосленима, онда је било добро. Хуго Силингер код кога је била запослена већ двадесет година, од почетка је респектовао тај зазор. За бечке прилике његова је књижара било добро асортирана, била је изврсно лоцирана усред пешачке зоне. Према томе, за њега је радило десет људи, ништа му није сметало што је једна од њих, онако, мало на своју руку. Роза је седела изнад рачуна, распакивала књиге, и све њене мисли понашале су се као дисциплиновани посматрачи неког тихог збивања. Остајале су да седе на својим местима, свака за себе неко самостојно биће с јасним контурама и с нешто простора према суседима. Тек пошто би радњу оставила иза себе, већ у уличном са-

обраћају, устајале су и почеле да се комешају, да се подбадају и да се згрудвавају; тако згрудване упућивале су се у супротним правцима, нездруживе су се лепиле једна уз другу и то ју је веома кињило. С годинама је она свакако била утренирала неке поступке којима је успевала да изађе накрај с масама мисли, који пут боље, који пут мање добро.

Едмунд је једном њене мисли назвао мравима и гомила мрава испод поклопца њене лобање бринула се за постојан и вечит немир њене главе. Пет година после краја рата Фраул је први пут срео Розу на једној приредби Аушвицера. Она је тада била први пут на једном од таквих окупљања. Пре тога била се држала подаље од свега што ју је подсећало на оно време. Била је изгубила целу родбину, на крају мајку која је била умрла четрнаест дана по ослобођењу. У почетку тринаестогодишњакиња, остала је заједно с њом кроз све логоре.

Породица је живела у Страшницама, на југоистоку Моравске. Отац Игнац Ребенвурцел држао је пекару на главном тргу, мајка Гита Голдлуст удала се за њега хиљаду девесто двадест шесте. Две године касније дошла је Роза, у години након тога родили су се близанци Виктор и Зигфрид.

Тридесетих година у Страшницама било им је сасвим добро. Стан у Карловој улици био је светао и простран, Игнацова браћа су газдовала фабриком слада и држала гостионицу. Гитини ујаци су радили с платном и добро су напредовали; Мориц Голдлуст, који је променио презиме у Голц, на крају је имао две лепе радње у Брину. Благодатање и смисао за породични живот, то је било њено детињство, тако јој се чинило.

Сви су били одведени у Терезиенштат и током година одонуд депортовани у Аушвиц-Биркенау. Близанци су пали жртвом доктора Менгелеа. Игнац Ребенвурцел је упркос својим годинама још са рампе доспео у логор где је за само шест недеља постао муселман. Као таквога су га једног дана сакупили са логорске улице, завитлали га на камион и просвирали кроз један од димњака. Гита и Роза су преживеле Биркенау, леденохладног јануара четрдесет четврте транспортоване су у Штутхоф, пропатиле

су марш смрти до Тауенцина и тамо су се, два скелета, извукле из хрпе лешева, рат је био готов. После Гитиног скончања, Роза се, пошто је прикупила нешто снаге, пробила до Беча са својим логорским другарицом Густиком Блум која је била Бечлика. Ту је и остала, шта би и почела у Страшицама, питала се сама?

Са Густиком, младокомунискињом, започела је да учи књижарски занат у једној комунистичкој издавачкој кући у Бечу. Густе је била веома весела особа; већ у Биркенау, у најдубљем ужасу имала је увек још при руци неку шалу, великим устима истеривала је смрти сивило из очију. Неколико дана пре калфенског испита обесила се. Након тог догађаја Роза се одлучила да оде на једну приредбу Друштва логораша Аушвица. Тамо је испричала Едмунду Фраулу о Густе Блум, а он је климнуо главом. Док је причала у сенци његове главе, смирила се, осетила се тако лака, и изненада је и мало заплакала.

Венчали су се и привикли се једно на друго. Нису се били видели у Аушвицу, знали су то, али ипак су обоје осећали да су већ одонда били заједно.

Силингер закуца и отвори зелена врата.

„Син вам је овде, Роза.“ Она захвали и сиђе.

7.

Мајка и син ходали су дуж Грабена, она ситним брзим корацима који су међутим у себи заокружено и енергично куцали по плочнику, он дугим, понешто шврљавим корацима. Она, која му је сезала до рамена, била га је узела под руку, пресекали су Штефансплац, савили у Волцајле и ушли у посластичарницу Heiner. Упркос подневном часу, десна просторија је била полупразна, Карл се управио ка једном одређеном столу. Поручио је парадајз-ђус а Роза свој меланж. Једва да су добили послужење, узеше да говоре једно другом.

Сретали су се, ако је било прилике, увек четвртком. По његовој жељи овога пута су отишли у Heiner, иначе су се задовољавали Aidom одмах на Шток-им-Ајзен-Плацу.